

4 KURZY ŠTÁTNEHO JAZYKA

ORGANIZOVANIE A FINANCOVANIE KURZOV ŠTÁTNEHO JAZYKA

Pre deti cudzincov sa na odstránenie jazykových bariér organizujú základné a rozširujúce kurzy štátneho jazyka. (§ 146 ods. 3 zákona č. 245/2008 Z. z.)

Jazykové kurzy detí cudzincov s povoleným pobytom na území Slovenskej republiky organizačne a finančne zabezpečuje regionálny úrad školskej správy v spolupráci s orgánmi územnej samosprávy. (§ 10 ods. 12 zákona č. 596/2003 Z. z.)

Pre deti žiadateľov o udelenie azylu v azylových zariadeniach kurzy základov slovenského jazyka odborne a finančne zabezpečuje ministerstvo vnútra. (§ 146 ods. 5 zákona č. 245/2008 Z. z.)

Jazykové kurzy pre deti cudzincov môže organizovať aj iná právnická osoba alebo fyzická osoba po získaní akreditácie. (§ 146 ods. 6 zákona č. 245/2008 Z. z.)

Do kurzov štátneho jazyka možno zapojiť len žiakov, ktorí boli zaradení do školy. V prípade potreby žiaka zabezpečí riaditeľ školy zamestnanca na realizáciu kurzu štátneho jazyka.

Kurz môže viesť:

- **kmeňový pedagogický zamestnanec:** učiteľ slovenského jazyka, učiteľ 1. – 4., učiteľ cudzieho jazyka, učiteľ iných akademických predmetov.
- **externá fyzická osoba s pedagogickým vzdelaním príslušného druhu školy,** ktorú škola zamestná formou dohody o práci vykonávanej mimo pracovného pomeru.
- **iná právnická alebo fyzická osoba dodávateľsky,** t. j. škola si službu objedná v jazykovej škole.

Riaditeľ zároveň oznámi realizáciu kurzu príslušnému regionálnemu úradu školskej správy a požiada ho o finančné prostriedky. Kurzy sa potom financujú prostredníctvom dohodovacieho konania na základe žiadosti zriaďovateľa.

Na realizáciu kurzov štátneho jazyka sa môžu spájať žiaci z rôznych škôl (napr. v jednom meste). Finančné náklady prostredníctvom dohodovacieho konania žiada škola, ktorá kurz organizuje.

UČEBNÝ PLÁN

Učebný plán pre základný a rozširujúci jazykový kurz štátneho jazyka pre deti cudzincov a Metodické odporúčania na vyučovanie slovenského jazyka v základnom a rozširujúcom jazykovom kurze štátneho jazyka pre deti cudzincov schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 21. decembra 2005 pod číslom CD-2005-25654/39860 ako „Učebný plán pre základný a rozširujúci jazykový kurz štátneho jazyka pre deti cudzincov, Učebné osnovy pre základný a rozširujúci jazykový kurz štátneho jazyka pre deti cudzincov a Metodické odporúčania na vyučovanie slovenského jazyka v základnom a rozširujúcom kurze štátneho jazyka pre deti cudzincov.“ Od 1. apríla 2022 sa zvyšuje počet hodín v základnom kurze štátneho jazyka.

UČEBNÝ PLÁN PRE ZÁKLADNÝ KURZ ŠTÁTNEHO JAZYKA

Dĺžka trvania základného kurzu štátneho jazyka je **8 týždňov po 6 hodín týždenne**, t. j. **48 vyučovacích hodín** (Variant A). Z dôvodu pomalšieho zvládnutia učiva, zvýšenej náročnosti pre žiaka je možné 48 vyučovacích hodín realizovať aj za **dlhšie časové obdobie**, min. **4 hodiny týždenne** (Variant B). Základný kurz štátneho jazyka je možné realizovať aj v dopoludňajších hodinách podľa podmienok školy.

ZÁKLADNÝ KURZ ŠTÁTNEHO JAZYKA – VARIANT A								
týždeň	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
počet VH	6	6	6	6	6	6	6	6
počet VH celkom	48 hodín							

ZÁKLADNÝ KURZ ŠTÁTNEHO JAZYKA – VARIANT B												
týždeň	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
počet VH	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
počet VH celkom	48 hodín											

UČEBNÝ PLÁN PRE ROZŠIRUJÚCI KURZ ŠTÁTNEHO JAZYKA

Dĺžka trvania rozširujúceho kurzu štátneho jazyka je **12 týždňov**, t. j. **48 vyučovacích hodín**. V prípade záujmu žiakov je možné predĺžiť kurz o štyri týždne. Dĺžka trvania rozširujúceho kurzu je tak **16 týždňov**, t. j. **64 vyučovacích hodín**. Rozširujúci kurz štátneho jazyka je možné realizovať aj v dopoludňajších hodinách podľa podmienok školy.

ROZŠIRUJÚCI KURZ ŠTÁTNEHO JAZYKA																
týždeň	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
počet VH	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
počet VH v kurze	48 hodín												16 hodín			
počet VH celkom	64 hodín															

CHARAKTERISTIKA, ZAMERANIE A CIELE KURZU

Cieľom základného a rozširujúceho kurzu štátneho jazyka je naučiť žiakov komunikovať v slovenskom jazyku, dorozumievať sa v bežných komunikačných situáciách, ako aj v situáciách typických pre školské prostredie. Ide o dosiahnutie tzv. prahovej úrovne, ktorá orientačne zodpovedá úrovni B1 v Spoločnom európskom referenčnom rámci pre jazyky (SERR) a je hranicou k samostatnému fungovaniu žiaka v slovenskom jazykovom prostredí.

Kurz sa zameriava na rozvíjanie komunikačných kompetencií a stratégií na základnej a rozširujúcej úrovni, pričom sa kladie dôraz na praktické využitie osvojených kompetencií, efektívnu komunikáciu a činnostne zameraný prístup. V súlade s ním sa na učenie jazyka nahliada ako na komplexný proces, v ktorom žiak vystupuje ako používateľ jazyka a zároveň ako spoločenský aktér.

UČEBNÉ OSNOVY A METODICKÉ ODPORÚČANIA

Návody na prípravu učiteľa na jazykový kurz, metódy, formy a prostriedky výchovno-vzdelávacej práce v rámci základného a rozširujúceho kurzu štátneho jazyka, ako aj praktické ukážky prípravy učiteľov vyučujúcich v expertných skupinách, vzorový časovo-tematický plán základného jazykového kurzu štátneho jazyka, návrh lexikálnych jednotiek, ktoré by si mali žiaci osvojiť v rámci jazykového kurzu, metodické pokyny na administráciu prehľadu o vzdelávaní detí cudzincov v jazykovom kurze štátneho jazyka a osobný záznam je možné nájsť napríklad v publikáciách:

- *Metodické odporúčania na vyučovanie slovenského jazyka v základnom a rozširujúcom jazykovom kurze štátneho jazyka pre deti cudzincov*²⁵
- *Jazykový kurz. Metodické odporúčania. Vyučovanie štátneho jazyka pre deti cudzincov v SR*²⁶
- *Slovenčina ako cudzí jazyk. Príručka pre učiteľov*²⁷

²⁵ Dostupné [on-line] na: https://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/metodicke_odporucania_deti_cudzincov.pdf

²⁶ Dostupné [on-line] na:

https://www.statpedu.sk/files/articles/nove_dokumenty/aktuality/jazykovy_kurz_metodicke_odporucania_deti_cudzincov_2014.pdf

²⁷ Dostupné [on-line] na: [kvapi_l_a_kolektiv_slovencina_ako_cudzi_jazyk_0.pdf](https://www.mpc-edu.sk/kvapi_l_a_kolektiv_slovencina_ako_cudzi_jazyk_0.pdf) (mpc-edu.sk)

AKO SI ZORGANIZOVAŤ KURZ ŠTÁTNEHO JAZYKA

Kurzy štátneho jazyka napomáhajú žiakom – deťom cudzincov adaptovať sa do prostredia školy. Cieľom kurzov je rozvíjať všeobecné a komunikačné jazykové kompetencie žiakov, pričom sa dôraz kladie na praktické využitie osvojených kompetencií v každodenných situáciách.

AKO ZAČAŤ?

Škola

Pri plánovaní formy a obsahu základného a rozširujúceho kurzu štátneho jazyka je nevyhnutné vychádzať z podmienok danej základnej školy (priestorové možnosti, personálne zabezpečenie a pod.) a potrieb žiakov (jazyková úroveň, iné individuálne výchovno-vzdelávacie potreby). Pri organizácii treba mať na zreteli, že žiaci navštevujúci kurz môžu byť rôzneho veku a pôvodu, majú rôznu úroveň osvojenia cieľového jazyka (slovenského jazyka) pri vstupe do kurzu, odlišné študijné skúsenosti, pochádzajú z krajín kultúrne vzdialených, môžu byť traumatizovaní z odchodu z krajiny pôvodu, alebo byť citliví na určité témy a pod. Kurz môžu navštevovať žiaci, ktorí neovládajú latinku, príp. žiadne písmo. Pôjde teda o heterogénnu skupinu žiakov s rôznou úrovňou motivácie.

KONTROLNÝ ZOZNAM OTÁZOK PRED ZAČATÍM KURZU

- Koľko žiakov potrebuje cieleňú jazykovú podporu?*
- Koľko hodín týždenne je na jazykovú podporu k dispozícii?*
- Ktorý deň a o koľkej sa bude kurz štátneho jazyka pravidelne konať?*
- V ktorej učebni/triede sa bude kurz štátneho jazyka pravidelne konať?*
- Kto bude viesť kurz štátneho jazyka?*
- Čo sa stane v prípade nedostatku pedagogických zamestnancov alebo dlhodobej absencie učiteľa/lektora?*
- Bude možné viesť kurz štátneho jazyka kontinuálne?*
- Ako bude kurz štátneho jazyka financovaný?*
- Ako bude práca v kurze štátneho jazyka dokumentovaná?*
- Kedy a ako budú rodičia informovaní o kurze štátneho jazyka?*
- Kto môže škole pomôcť (poradiť, vymeniť si skúsenosti) pri plánovaní kurzu štátneho jazyka?*

Kontrolný zoznam – Predpoklady a rámcové podmienky pre jazykovú podporu nájdete v *Metodickej príručke KIKUS*, s. 80 – 84. Voľne dostupné na: www.inkluzivniskola.cz/kikus

Učiteľ/lektor

Výučba slovenského jazyka ako druhého (cudzieho) jazyka si vyžaduje špecifický prístup. Kým žiaci, pre ktorých je slovenčina materinským (prvým) jazykom, mnohé javy v jazyku vnímajú intuitívne, žiaci – deti cudzincov tento intuitívny cit pre slovenčinu nemajú. Nemožno teda predpokladať, že žiak bude od začiatku schopný pochopiť všetky jazykové zákonitosti slovenčiny. Aj pre učiteľa/lektora je často problematické vysvetliť takémuto žiakovi napríklad nepravidelnosti v jazyku. Na začiatku je preto vhodné oboznámiť sa s metodikou vyučovania slovenského jazyka ako druhého (cudzieho) jazyka. Jednotný a ideálny postup ako učiť slovenský jazyk ako druhý (cudzí) jazyk však neexistuje.

Učiteľ/lektor by mal k vyučovaniu slovenského jazyka ako druhého (cudzieho) jazyka pristupovať tvorivo. Predstaví si, ako sa sám učí cudzí jazyk, čo mu vyhovuje, ako je niekedy ťažké prehovoriť, pretože sa hanbí a pod. Zamyslieť sa aj nad tým, čo mu vyhovuje pri príprave na hodinu (lekciu) a pri samotnej výučbe, aby nestrácal čas a energiu s niečím, čo mu vlastne nevyhovuje.

Premyslieť si, či sa bude vo výučbe slovenského jazyka ako druhého (cudzieho) jazyka používať len slovenský jazyk alebo aj iný jazyk, tzv. **mediačný jazyk**. Mediačným jazykom môže byť materinský (prvý) jazyk žiaka alebo iný jazyk (v súčasnosti to býva najčastejšie angličtina). Je potrebné zvážiť výhody a nevýhody používania mediačného jazyka. Pre niekoho môže byť pomôckou, pre iného striedanie jazyka môže byť vyčerpávajúce. Problémom býva aj nedostatočná jazyková vybavenosť žiakov i učiteľov/lektorov.

ORGANIZÁCIA, PLÁNOVANIE A OBSAH KURZU

Organizácia

- **Malá skupina s maximálne 8 žiakmi**, aby sa rozvinula skupinová dynamika, ale zároveň sa každý žiak dostal k slovu. Skupina môže byť z hľadiska materinského jazyka žiakov, jazykovej úrovne ovládania slovenského jazyka a veku zmiešaná. Ak by v základnej škole mala vzniknúť viac ako jedna skupina, je vhodné žiakov rozdeliť podľa veku.
- **Zoznam žiakov** – vytvoriť si zoznam žiakov s príslušnými informáciami: meno a priezvisko, trieda, vek, krajina pôvodu, materinský jazyk, iné jazyky, dĺžka pobytu v SR, predchádzajúce vzdelanie a pod.
- **Pevne stanovený čas (rozvrh)** – podľa potreby každého žiaka, minimálne však dvakrát do týždňa po dve vyučovacie hodiny. Vhodný čas konzultovať s vedením školy, triednym učiteľom a zákonným zástupcom žiaka. So žiakom si nakresliť rozvrh, aby vedel, kedy má hodiny slovenského jazyka ako druhého (cudzieho) jazyka.
- **Vhodný priestor** – je dôležité mať vyčlenený priestor usporiadaný pre jazykový kurz a navodenie príjemnej a bezpečnej atmosféry. Závisí však od priestorových možností a vybavenia konkrétnej základnej školy. Ideálne je mať stálu učebňu/triedu, v ktorej je

priestor na sedenie i pohybové hry, kde môžu byť uložené všetky pomôcky, plagáty na stenách, gramatické tabuľky, slovníky (ideálne rovnaké pre všetkých žiakov) a pod.

- **Vedenie kurzu** – kurz štátneho jazyka by mal viesť učiteľ, ktorého jazyková kompetencia zodpovedá úrovni slovenského jazyka rodeného hovoriaceho. Je výhodou, ak je oboznámený s problematikou bilingválneho osvojovania jazyka u dieťaťa a metodikou vyučovania slovenského jazyka ako druhého (cudzieho) jazyka.
- **Diagnostika** – pre efektívne nastavenie kurzu štátneho jazyka pre daného žiaka je potrebné určiť jeho úroveň ovládania slovenského jazyka vo všetkých komunikačných jazykových činnostiach (hovorenie, čítanie, písanie, počúvanie). Základnú informatívnu diagnostiku úrovne ovládania slovenského jazyka je možné realizovať priamo v škole.

FORMA DIAGNOSTIKY

Cieľová skupina: žiaci 1. a 2. ročníka, žiaci neovládajúci latinku

- riadený diagnostický rozhovor
- otázky k obrázku
- overenie porozumenia základných pokynov
- stručný rozhovor o žiakovi

Cieľová skupina: žiaci 3. až 9. ročníka

- riadený diagnostický rozhovor
- písomný test
- stručný rozhovor o žiakovi

Riadený rozhovor realizovať v príjemnej atmosfére v rozsahu max. 15 minút. V prípade žiakov s nedostatočnou znalosťou slovenčiny skrátiť rozhovor na 7 – 10 otázok. Otázky klásť pomaly a zreteľne vždy v rovnakej forme (Ako sa voláš? nie Aké máš meno?).

Učebné osnovy

- Učebné osnovy sú pre lektora pomôckou pri plánovaní jednotlivých lekcií a zároveň slúžia ako kontrola, či kurz postupuje tak, ako má. Zároveň majú informačný charakter pre žiakov, zákonného zástupcu a pre iného učiteľa/lektora.
- Obsah kurzu sa riadi potrebami žiakov navštevujúcich kurz. Pri tvorbe plánu a nastavení cieľov je možné inšpirovať sa vyššie spomínanými učebnými osnovami a metodickými odporúčaniami, ktoré pomôžu určiť:
 - čo je podstatné;
 - ako si stanoviť minimum, ktoré žiak môže zvládnuť;
 - čo konkrétne žiaka učiť;
 - čo je pre žiaka užitočné;
 - z čoho žiaka hodnotiť.

- Učebné osnovy postupujú síce tematicky, ale flexibilne. Jednotlivé časti na seba nadväzujú, ale môžu sa používať nezávisle od seba. Základné témy je možné obmieňať a vyberať z nich tie, ktoré sú v danom momente pre žiaka najdôležitejšie, a prepájať tak jazykovú podporu so vzdelávacím obsahom vzdelávacích oblastí Štátneho vzdelávacieho programu pre základné školy. Napríklad, ak sa na hodinách prvouky, prírodovedy alebo biológie bude preberať ľudské telo, pred hodinou možno spolu so žiakom pripraviť slovníček, pracovný list s obrázkom ľudského tela a pod.

Základné témy je možné spájať alebo ich rozdeliť do viacerých lekcí a postupne sa k nim vracieť, opakovať, prehľbovať ich a rozpracovávať. Napríklad tému Farby je možné zaradiť do tém Oblečenie, Škola, Príroda a pod. Pri väčšej časovej dotácii vzhľadom na vek žiakov je možné ich rozšíriť o ďalšie témy, napríklad Nákupy, Povolanie.

- Ďalšou inšpiráciou pri plánovaní formy a obsahu kurzu štátneho jazyka pre deti cudzincov vo veku 6 – 10 rokov môže byť aj program **KIKUS** (Kindern in Kulturen und Sprachen), koncipovaný Dr. Edgardis Garlin na podporu a rozvoj skorej viacjazyčnosti. Metóda KIKUS ponúka jednoduchý a efektívny model vyskúšaný v praxi (aj na Slovensku), ktorý je možné využiť na sprostredkovanie všetkých jazykov. Prioritne sa venuje sprostredkovaniu hovorenej podoby jazyka, podporuje osvojovanie druhého (cudzieho) jazyka a zároveň kladie dôraz na materinský jazyk.

K väčšine základných tém sú k dispozícii didaktické materiály KIKUS (pracovné listy a obrázkové karty) a námety na činnosti. Didaktické materiály sú určené pre deti a žiakov vo veku od 3 do 10 rokov. Sú voľne dostupné na: www.inkluzivniskola.cz/kikus

Lekcia

- Lekcia je tematicky a formálne uzavretá. Mala by mať stabilnú štruktúru, ktorá sa bude opakovať, podporí sa tak (najmä u mladších žiakov) pocit bezpečia a ľahšia orientácia.
- Lekcia trvá spravidla 45 – 90 minút. Jej trvanie závisí od veľkosti skupiny, veku žiakov a podmienok základnej školy.
- Cieľ a obsah lekcie je vopred dôsledne premyslený, prispôsobí sa mu výber metód a pomôcok. Lekcia sa koncipuje tak, aby ju bolo možné prispôbovať aktuálnym komunikačným potrebám a prioritám žiakov. Rovnakej téme alebo jazykovému javu je potrebné venovať 2 – 3 lekcie; každú činnosť zamerať na konkrétny jazykový jav, vytvoriť priestor pre všetky jazykové roviny.
- Základná štruktúra lekcie pozostáva z čiastkových jednotiek – úvodné aktivity, opakovanie, hlavná časť, pohybová hra/pieseň/báseň, rozdanie úlohy a záver, je však len návrhom,

osvedčenou možnosťou. Neznamená to, že je to jediný správny variant. Stablná štruktúra lekcie pomôže, ak sú v skupine žiaci s nízkou úrovňou ovládania slovenského jazyka. Vtedy je potrebné zaradiť také činnosti, pri ktorých žiaci intuitívne a vďaka názornosti hneď pochopia, čo majú robiť. Žiaci dopredu vedia, čo ich čaká a môžu sa tak sústrediť na slovenský jazyk.

- V každej lekcii (tému) vždy prepájať hovorenie a porozumenie, gramatiku a výslovnosť. Premyslieť si, čo musí žiak v rôznych situáciách naozaj povedať a čomu musí len porozumieť. Vždy zaraďovať aj užitočné frázy (vetné modely), aby žiak bez problémov vedel požiadať o niečo, odpovedať na žiadosť, ospravedlniť sa, predstaviť seba aj iných a pod.
- Podrobné plánovanie lekcie nie je vždy potrebné, najdôležitejšie je si uvedomiť, čo chce učiteľ/lektor od žiakov počuť. Dôležité je ale pripraviť si atraktívny obsah, dôraz klásť na motiváciu žiakov. Činnosti by nemali byť stereotypné a trvať príliš dlho, pretože pobyt v cudzojazyčnom prostredí je na sústredenie veľmi náročný. Pre žiakov mladšieho školského veku je potrebné si na každú lekcii pripraviť niečo nové, aby sa udržala pozornosť žiakov počas celej lekcie.
- Pri každej aktivite by mali všetci žiaci pracovať s rovnakým materiálom (pracovným listom), líši sa len náročnosť úloh.
- Jednotlivé lekcie nemusia na seba nadväzovať – počítať s nedostatočnou domácou prípravou (absenciou domácej prípravy).

ZÁSADY KURZU

Pri osvojovaní slovenského jazyka a rozvíjaní komunikačných kompetencií sa uplatňuje:

Zásada primeranosti

- Požiadavky sú úmerné možnostiam žiaka, aby boli pre žiaka splniteľné a motivujúce k ďalšiemu napredovaniu v osvojovaní si slovenského jazyka.

Zásada názornosti

- Snažiť sa upútať pozornosť žiakov. Využívať názorné pomôcky s možnosťou variabilných aktivít (komunikačné karty, obrázky, nákresy, modely a pod.).
- Vhodné je postupovať od reálnych predmetov, aby si žiaci nové slová mohli doslovne „ohmatať“, k fotografiám a obrázkom.

Zásada postupnosti, sústavnosti a pravidelnosti

- Postupné osvojovanie a pravidelné opakovanie známych slov a slovných spojení.
- **Výzva na opakovanie.** Výzva na opakovanie je prirodzeným interakčným komunikačným vzorcom, ktorý sa veľmi často uplatňuje medzi dieťaťom a dospelým, v prvých troch rokoch dieťaťa. Ak sa táto stratégia zvolí hneď v prvých lekciách, opakovanie sa u žiakov zautomatizuje ako u malých detí.

- **Zborové opakovanie.** Zborové opakovanie najmä na začiatku dáva žiakovi pocit istoty. Je možné ho kedykoľvek zaradiť medzi individuálne prejavy žiakov, spojiť ho napríklad s vytlieskaním slabík a pod.

INTONÁCIA A HRA S HLASOM

Zborové opakovanie slov niekoľkokrát za sebou môže žiakov nudiť. Ak však vyslovia slovo raz čo najhlasnejšie, potom celkom ticho, potom napríklad ako robot, budú slová opakovať s väčšou radosťou.

Multisenzorický prístup

- Zapájaním viacerých zmyslových vnemov podporovať kvalitnejší proces zapamätávania a dlhodobejšie uchovanie vedomostí a zručností. Napríklad pri téme *Jedlo* môže na žiakov čakať „malá ochutnávka“ ovocia alebo zeleniny.

Priateľské a bezpečné prostredie

- Snažiť sa navodiť príjemnú a bezpečnú atmosféru.
- Často sa žiakov pýtať, dať im možnosť rozprávať, vyniknúť, a to aj v materinskom jazyku.
- Poskytnúť žiakom jazykovú pomoc, ak potrebujú. Nenechávať žiakov bezradných, keď niečo nedokážu povedať.
- Veľa sa smiať a ešte viac chváliť a povzbudzovať žiakov. Chválenie napomáha učeniu. Pochvala je príjemná, motivuje.
- Chyby opravovať citlivo. Pre žiakov môže byť demotivujúce, keď sa opravujú chyby pri nejakej aktivite, napr. keď vytvárajú vety, pri dialógu. Chyby opravovať parafrázovaním správneho znenia, dopĺňaním do správnej podoby. Aktívne opravovanie chýb je vhodné len pri cielenom vedenom jazykovom cvičení. Aj tu je však dôležité opravovať s citom. Nepoužívať slovíčka *nie* alebo *zle*.
- Podporovať medzi žiakmi vzájomnú spoluprácu a nevytvárať medzi nimi konkurenčné prostredie.

Prejav žiakov

- Každý žiak by sa mal dostať na rad. Ukázať žiakom, že pri každej časti lekcie smie a má hovoriť každý. Zčať od seba a potom pokračovať u žiaka, ktorý už dosiahol vyššiu jazykovú úroveň. Vznikne viacero vetných modelov pre žiakov, ktorí sú jazykovo slabší.
- Vytvoriť priestor pre materinské jazyky žiakov. Používanie materinského jazyka je vítané. Zákaz používať materinský jazyk môže viesť k odporu žiaka k slovenskému jazyku a protikladu toho, čo sa chcelo dosiahnuť.
- Postupovať od pasívneho porozumenia k aktívnej produkcii.

- Snažiť sa čo najskôr dostať žiaka do roly hovoriaceho. Hovoriaci iniciuje dialóg a tým sleduje určitý cieľ. Nenútiť však žiaka k jazykovému prejavu. Ak žiak odmieta hovoriť pred ostatnými, ponechať ho v tzv. **tichej fáze** (môže trvať aj viac ako šesť mesiacov).

Prejav učiteľa/lektora

- Hovoriť primeraným tempom, dostatočne nahlas a výrazne artikulovať.
- Využívať intonáciu a hru s hlasom.
- Vzhľadom na školské vzdelávanie a zvládnutie písomného jazykového prejavu používať spisovnú podobu jazyka.
- Používať presný, ale nie veľmi jednoduchý jazyk. Vyhýbať sa zložitým vetným konštrukciám, ale aj používaniu zjednodušených vetných konštrukcií s infinitívmi a heslami.
- Presne formulovať výroky. Na začiatku je vhodné zaviesť iba jedno vyjadrenie, ktoré môže žiak použiť v rôznych situáciách, napríklad *Chcel by som, prosím...*. Ak sa tento vzor hneď od začiatku zavádza v rôznych variantoch, napríklad *Môžem, prosím...*, *Prosil by som si...*, *Chcem, prosím...*, môžu byť žiaci zmätení a nebudú vedieť, ktorý variant majú používať.
- Všetky slová a frázy zapisovať čitateľne na tabuľu (pre žiakov neovládajúcich latinku tlačným písmom).
- Udržiavať očný kontakt so žiakmi. Snažiť sa zabezpečiť, aby žiaci na učiteľa videli. Komunikovať so žiakom vo výške očí. Žiak tak dobre vidí na ústa učiteľa, čo je dôležité pre správnu artikuláciu.
- Uplatňovať vhodné gestá a mimiku, ktorými sa dá navodiť príjemná atmosféra, pocit bezpečia, získať dôvera a ochota komunikovať. Gestami a mimikou sa dajú rýchlo vysvetliť napríklad prídavné a podstatné mená (*veselý, smutný, malý, veľký, lopta, dom*), číslovky (*1 – 10*), slovesá (*jesť, spať*), ale aj predložky (*nad, pred, na, pod, ...*).

ZNÁZORNENIE PREDLOŽIEK

Plochú dlaň si učiteľ/lektor položí pri znázornení predložky:

- nad – nad hlavu*
- pod – pod bradu*
- na – na hlavu*
- pred – pred tvár*
- za – za hlavu*
- vedľa – na líce*
- medzi – obe ploché dlane na líca*
- v – ukazovákom jednej ruky ukáže do otvorených úst*

Metodická príručka KIKUS, Zásady jazykovej podpory podľa metódy KIKUS, s. 65

Jazyk musí byť spojený s určitým konaním a sledovať konkrétny cieľ

- **Počúvanie s porozumením.** Rozvoj počúvania s porozumením sa považuje za kľúčový. Vnímanie a porozumenie zvukovej podoby jazyka je východiskom pre rozvoj ostatných komunikačných jazykových činností. Je dôležité, aby žiaci najskôr porozumeli jednoduchým pozdravom a pokynom, neskôr krátkym ústnym prejavom vrátane krátkych umeleckých textov. Postupovať od pasívneho počúvania a počúvania s porozumením až po jednoduchú komunikáciu.
- **Výslovnosť.** Výslovnosti venovať náležitú pozornosť, zapájať ju ako samostatnú aktivitu hneď od začiatku. Výslovnosť nacvičovať na vetných modeloch (frázach). Nevyberať na nácvik výslovnosti rôzne kuriozity – jazykolamy, výnimky.

TRÉNING VÝSLOVNOSTI

- Trénovať výslovnosť na hláskach, jednotlivých slovách, kratších frázach.
- Na tréning výslovnosti využiť novú lexikálnu zásobu.
- Známu lexikálnu zásobu precvičovať pri hovorení a čítaní.
- Poznať fonetický systém jazyka žiakov, aby sa dalo odhadnúť, na čo sa treba pri tréningu výslovnosti zamerať.
- Komplikované slová učiť od konca – dlhšie slovo učiť od konca po slabikách.
- Fixovať hlásky *r*, *l* tak, že sa žiak na hlásku díva, zároveň ju počúva a vyslovuje.
- Učiť hlásku *ch*, ako keď si dýchame do dlaní (využiť slová ako *Juan, Xavier*).

- **Lexikálna zásoba.** Lexikálna zásoba v slovenskom jazyku má byť žiakom blízka, v súlade s lexikálnou zásobou žiaka v materinskom jazyku. Žiaci si vytvárajú lexikálnu zásobu pozostávajúcu zo všetkých slovných druhov. Lexikálnu zásobu je preto potrebné rozvíjať systematicky so zameraním na konkrétne témy (vzdelávacích oblastí), ale aj na širšie koncipované témy *Aký/aká/aké?*, *Čo robím?* a pod. Vytvárať logické skupiny slov, nezaraďovať však príliš mnoho slov do jednej skupiny. V rámci jednej lekcie je žiak schopný uchopiť a aktívne skúšať 3 až 5 nových slov. Nové slová učiť napríklad pomocou obrázkov, príkladov, gest a pod.

LEXIKÁLNA ZÁSoba

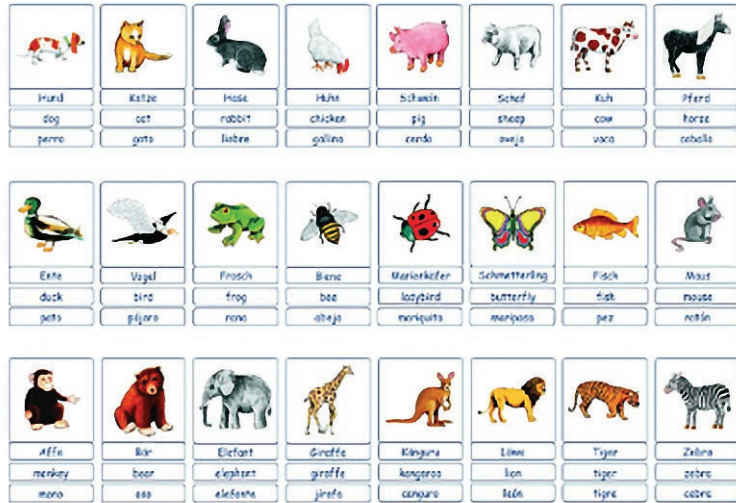
- Učiť nové slová v rámci konkrétnych situácií alebo konkrétnej akcie a reakcie.
- Učiť najskôr celé vety, frázy, situácie a až z nich vyberať jednotlivé slová.
- Riadiť sa pravidlom 5 x 5 – aspoň päťkrát vysloviť a päťkrát napísať.
- Vyskúšať rôzne spôsoby učenia sa lexikálnej zásoby – žiaci musia prísť na to, ktorý spôsob im vyhovuje (potichu, nahlas, spievať si, pri hudbe, počas chôdze...).
- Využívať: obrázky, obrázkové slovníky, propagačné materiály, letáky (jedlo a pitie, oblečenie, nábytok, ...), kartičky, samolepky s napísanými pojmami v slovenskom jazyku a polepiť nimi predmety.

KIKUS : Príklady využitia obrázkových kariet v oblasti slovnej zásoby

Podstatné mená

Učiteľ: Čo je to?
 Žiak 1: (To je) pes.
 Žiak 1: A čo je to?
 Žiak 2: (To je) mačka.

Komunikačné karty – Zvieratá. KIKUS. Zdroj: <https://www.inkluzivniskola.cz/kikus>

Pri pomenovaní predmetov dbať na to, aby sa neskĺzlo k drilu. Opakovanie predlôh Čo je to? To je pes./ Čo je to? To je mačka. / Čo je to? To je zajac. častokrát vedie k nude nielen na strane žiaka, ale aj na strane učiteľa.

Prídavné mená a slovesá

Pomocníkmi pri pomenovaní vlastností a činností sú figúrky Adík (prídavné mená) a Verbík (pre slovesá).

Učiteľ: Aký je Adík tu?
 Žiak 1: Zelený.
 Žiak 1: A aký je Adík tu?
 Žiak 2: Červený.

Učiteľ: Čo robí Verbík tu?
 Dieťa 1: Maľuje.
 Dieťa 1: A čo tu?
 Dieťa 2: Číta.

Komunikačné karty – Prídavné mená (Adík), Slovesá (Verbík). KIKUS. Zdroj: <https://www.inkluzivniskola.cz/kikus>

- **Gramatika.** Žiaci sú veľmi skoro schopní okrem lexikálnej zásoby zvládnuť i gramatiku, ak je včlenená do rozmanitých činností (pohybových, výtvarných, námetových hier) vhodným spôsobom. Postupovať však treba pozvoľne a prirodzene. Ak nie sú žiaci preťažení, cvičenia zodpovedajú ich schopnostiam, opakujú sa, môžu čoskoro začať trénovať v konkrétnych situáciách jednotné a množné číslo a skloňovanie bez toho, aby bolo potrebné využívať formu drilu. Žiak si osvojí najfrekvencovanejšie pády a s tými menej frekvencovanými sa ďalej stretáva v bežnej komunikácii. Pri rozlišovaní gramatických rodov je vhodnejšie spájať konkrétne slová s príslušnou farbou rodu (farebný semafor), ako s ukazovacím zámenom ten, tá, to.²⁸ Slovesné časy nie je vhodné miešať. Najskôr si má žiak osvojiť slovesá v prítomnom čase, až potom minulý čas, prípadne budúci.

KIKUS : Príklady využitia obrázkových kariet v oblasti gramatiky

S obrázkovými kartami sa dá znázorniť spojenie podstatného mena s prídavným menom

otec + košeľa = otcova košeľa

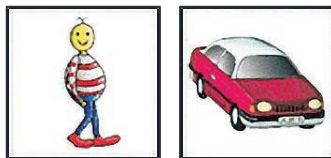

malý Adík + chlapec = malý chlapec

alebo rozvíjať slovesá

ísť + auto = ísť autom

- **Vetné modely (výroky, frázy).** Dopredu si premyslieť formulácie vetných modelov. Vetné modely, ktoré sa majú žiaci naučiť, majú byť jednoznačné, opakovať sa v rovnakom znení. Najprv je potrebné zoznámiť sa s jedným variantom, upevniť ho a až potom zavádzať ďalšie varianty. Postupovať od jednoduchých vyjadrení ku komplexným. Nadväzovať na osvojenú lexikálnu zásobu. Dlhé výroky rozkladať na menšie časti (vety na slová, slová na slabiky, precvičovať výslovnosť hlások). Dbieť však na to, aby sa nestratila funkčnosť výrazu.

²⁸ Bližšie pozri Metodická príručka KIKUS – Práca s gramatickým rodom.

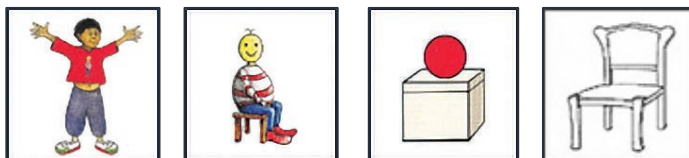
KIKUS : Príklady využitia obrázkových kariet pri tvorbe viet

Obrázkové karty možno využiť pri tvorbe viet. Týmto spôsobom sa dá tematizovať aj postavenie slov vo vete.

Chlapec je (farebná karta) **jablko** (čiernobiela karta naznačuje akuzatív).

Chlapec sedí na (farebná karta) **stoličke** (čiernobiela karta naznačuje lokál).

- **Hovorenie.** Hovorenie je pre žiakov najdôležitejšou súčasťou štúdia. Návnik hovorenia je potrebné spájať nielen s praktickou a reálnou situáciou, ale aj s návnikom výslovnosti. Žiakom by mali byť ponúknuté presné inštrukcie, modelové dialógy a pod. Začiatocníkom pomôže, ak sú vetné modely napísané aj na tabuli, alebo majú k dispozícii pracovný list s dialógom, do ktorého dopĺňajú len slová. Pri práci vo dvojiciach, resp. skupinách sa vytvorí priestor na tréning formulácie jednoduchých viet a žiaci sa skôr zbavia ostychu z hovorenia.

HODNOTENIE

- Definovať si kritériá hodnotenia, špeciálne pre konkrétneho žiaka.
- V počiatočnej fáze učenia sa slovenského jazyka ako druhého (cudzieho) jazyka má mať hodnotenie žiakov (najmä v primárnom stupni vzdelávania) motivačnú a formatívnu funkciu.
- Systematicky sledovať pokroky v slovenskom jazyku.
- **Hodnotenie učiteľom/lektorom** – ústnou alebo písomnou formou – cieľom je ohodnotiť vedomosti žiaka a jeho spôsobilosti; pochváliť ho aj za malý úspech. Pomáha učiteľovi monitorovať pokrok žiaka v učení.

ODMENA VO FORME OBRÁZKA, PEČIATKY, NÁLEPKY

Žiaci hádajú obrázok, pečiatku, nálepku danej lekcie, vytvára sa tak priestor pre diskusiu, napomáha vytvoriť napínavú a zábavnú atmosféru, keď sa každý žiak dostane k slovu.

- **Hodnotenie spolužiakmi** – má mať motivačnú funkciu, viesť žiakov kväčšej vzájomnej tolerancii a naučiť ich všímať si pozitíva práce spolužiakov. Učí žiakov rešpektovať jeden druhého.
- **Sebahodnotenie** – rozvíja kognitívne spôsobilosti žiaka, ako je napríklad monitorovanie vlastného pokroku v učení, uvedomovanie si svojich schopností, štýlov učenia a kladenia si vlastných cieľov. Proces hodnotenia prebieha zo začiatku v materinskom jazyku žiaka. Medzi najčastejšie metódy sebahodnotenia patrí napríklad portfólio. Portfólio obsahuje sebahodnotiace záznamy, hodnotenie učiteľom a zbierku prác, ktoré žiak vytvorí počas určitého obdobia. Súčasťou portfólia môžu byť písomné práce, kresby, projekty a pod., ktoré si do portfólia vyberá žiak podľa vlastného uváženia.

SPOLUPRÁCA SO ZÁKONNÝM ZÁSTUPCOM ŽIAKA

- Je vhodné pred otvorením kurzu štátneho jazyka poskytnúť zákonnému zástupcovi informácie o kurze a ich úlohe v procese jazykovej podpory dieťaťa. Osvedčilo sa aj, keď si rodičia sami vyskúšali niektoré aktivity. Vytvorili si tak predstavu o organizácii a obsahu kurzu a o napredovanie svojich detí v slovenskom jazyku sa začali viac zaujímať.
- Pre rodičov je často náročné, ak sa im odporučí, aby s dieťaťom doma hovorili po slovensky. Deti si môžu osvojiť aj „chyby“ svojich rodičov (napr. nesprávne používanie rodov, skloňovanie) a je nesmierne ťažké tieto zafixované chyby odstrániť. Vhodnejšie je podporovať cielenú spoluprácu rodičov a detí napríklad v podobe „domácich úloh – pracovné listy, kartičky či obrázky k preberanej téme podnecujú k tomu, aby sa doma venovali materinskému jazyku. Keď majú žiaci dobrý základ vo svojom materinskom jazyku, je relatívne jednoduché poskytnúť im podporu v slovenčine. Po každej lekcii môžu žiaci doma spolu s rodičmi dokončiť pracovný list, napr. pomenovať časti tela alebo oblečenia na obrázku v materinskom jazyku aj v slovenčine. Úlohou rodičov je spolu s deťmi zapísať do pracovného listu pojmy v ich materinskom (prvom) jazyku v príslušnej grafickej sústave (napr. znaky, cyrilika, azbuka...). Pracovný list je tak podnetom k rozhovoru rodiča a dieťaťa o danej téme. Žiak si vytvára paralelnú základnú lexikálnu zásobu, získava gramatické štruktúry a interakčné komunikačné vzorce v oboch používaných jazykoch. Pociťuje, že dvojazyčnosť nie je nedostatok, ale šanca. Zároveň rodičia vnímajú, že ich jazyk je uznávaný ako rovnocenný, čím sa zvýši aj záujem rodičov o slovenčinu. Vyplňanie pracovných listov však musí byť dobrovoľné, nesmie mať charakter záťaže.

KIKUS pracovné listy na spoluprácu rodiča s dieťaťom

Listy s úlohami k rozdielnym témam z bežného života žiakov. Sú dostupné v troch stupňoch obťažnosti a koncipované tak, aby s nimi mohli pracovať aj rodičia s malou znalosťou slovenského jazyka.

Obsahujú vždy 20 tém. S časťou pracovných listov môžu žiaci mladšieho školského veku pracovať aj samostatne, pretože úlohy spočívajú v domalovaní alebo vyfarbovaní daných častí, príp. zahŕňajú aj ďalšie pracovné techniky ako vystrihovanie a nalepovanie.

Pracovné listy sú farebné a vytlačené na extra tvrdom papieri. Na uchovávanie pracovných listov potrebujú žiaci zakladač s krúžkovou mechanikou.

ZÁKLADNÉ POJMY

aktivácia jazyka – uvedenie jazyka do činnosti.

- **aktivačný prah** – úroveň, ktorú musia dosiahnuť interné impulzy alebo externé stimuly na aktiváciu jazyka.

bilingvizmus – dvojjazyčnosť; bilingválnosť, schopnosť alternatívneho používania dvoch jazykov v závislosti od situácie a prostredia, v ktorom sa komunikácia uskutočňuje.

- **detský bilingvizmus** – bilingvizmus, pri ktorom si jednotlivec začne osvojovať druhý jazyk od veku troch rokov.
- **adolescentný bilingvizmus** – bilingvizmus, pri ktorom si jednotlivec osvojí druhý jazyk v puberte (približne od 11. do 17. roku veku).

cudzí jazyk – jazyk odlišný od materinského jazyka príslušníkov jazykového spoločenstva a zároveň odlišný od vyučovacieho jazyka školy. Školský zákon (§ 12 ods. 7) vymedzuje cudzí jazyk ako jazyk iného štátu, s ktorým Slovenská republika uzavrela dohodu, podľa ktorej bola zriadená škola alebo trieda s druhým vyučovacím jazykom tohto štátu, alebo jazyk iného štátu, ktorého jazykom nie je jazyk národnostnej menšiny alebo etnickej skupiny.

činnostne zameraný prístup – prístup k učeniu sa a používaniu (cudzieho) jazyka ako súčasť širšieho sociálneho kontextu, pri ktorom žiak plní svoje úlohy (nie výhradne jazykovej) za daných okolností v konkrétnom prostredí vykonávaním konkrétnej činnosti.

dominantný jazyk – jazyk, ktorý nemusí byť prvým jazykom jedinca, ale hovoriaci ho najčastejšie používa a/alebo sa v ňom cíti najistejšie. Môže sa ním stať aj druhý jazyk, ktorý postupne vytlačí prvý jazyk.

druhý jazyk – 1. jazyk, ktorý si jedinec osvojil neskôr ako prvý jazyk; 2. jazyk, ktorý nie je materinským jazykom hovoriaceho (časové hľadisko); 3. jazyk, v ktorom je jazyková kompetencia jedinca na nižšej úrovni (hľadisko dominancie). Je to oficiálny (štátny) jazyk krajiny, v ktorej jedinec žije ako rezident. Je to jazyk verejnej komunikácie, úradnej sféry, vzdelávacieho systému, obchodu a pod. Deti si osvojujú tento jazyk nielen v škole, ale aj počúvaním a pozorovaním každodenných situácií. Na Slovensku je štátnym jazykom slovenský jazyk, a preto je pre deti cudzincov a pre deti príslušníkov národnostných menšín druhým jazykom.

jazyková kompetencia – ovládanie jazyka hovoriacim; zložka komunikačnej kompetencie zahŕňajúca vedomosti a zručnosti v oblasti jazykového systému a ďalšie dimenzie jazyka.

jazykové zručnosti – špecifické schopnosti hovoriaceho, ktoré nadobudol v procese osvojovania si jazyka; štyri základné zručnosti sú čítanie, písanie, hovorenie a počúvanie s porozumením; hovorenie a písanie sú *aktívne, resp. produktívne zručnosti* a čítanie a počúvanie sú *pasívne, resp. receptívne zručnosti*.

komunikačná kompetencia – systém jazykových, sociolingválnych a pragmatických zložiek, ktoré umožňujú jednotlivcovi používať jazykové prostriedky v bežných komunikačných situáciách.

komunikačné jazykové činnosti – komunikačné aktivity zamerané na plnenie komunikačných úloh.

osvojovanie si jazyka – spontánny proces získavania jazykovej kompetencie v prirodzenom prostredí.

prvý jazyk – 1. jazyk, ktorý si jedinec osvojil ako prvý v poradí; 2. rodný alebo materinský jazyk, ktorý si jedinec osvojil v detstve prirodzene a nevedome (časové hľadisko). Môže ho postupne prestať aktívne používať alebo úplne zabudnúť; 3. jazyk, v ktorom je jazyková kompetencia jedinca na vyššej úrovni (hľadisko dominancie).

teória ľadovca

komunikačný jazyk (konverzačná plynulosť) – sa vyvíja ako prvý v bežných situáciách komunikácie s rodenými hovoriacimi prebiehajúcimi v reálnom kontexte.

kognitívny jazyk – jazyk, ktorý sa vyvíja cez skúmanie, analýzu myšlienok a riešenie problémov. Ku kognitívnemu rozvoju jazyka dochádza pri klasifikácii, analýze, tvorbe hypotéz a pri generalizácii. Zároveň sa postupne vytvára schopnosť používať abstraktný jazyk.

odborný (akademický jazyk) – je charakterizovaný používaním trpného rodu, slov cudzieho pôvodu (gréckeho, latinského), využívaním metafor a personifikácie, a čo je najdôležitejšie – používaním nominalizácie (abstraktných podstatných mien tvorených napríklad zo sloviess alebo prídavných mien).

Teória ľadovca podľa Cumminsa

Obrázok ilustrujúci teóriu ľadovca poukazuje na to, že komunikačné schopnosti sú na povrchu ľadovca, t. j. nad hladinou, a možno ich zistiť celkom skoro, zatiaľ čo akademické a kognitívne spôsobilosti ležia pod hladinou, a nie sú hneď zrejmé. Schopnosť používať akademický a kognitívny jazyk je kľúčová pre realizáciu vzdelávacieho potenciálu.

Aj v škole používame dva typy jazyka: **komunikačný jazyk** (pri bežnej komunikácii žiakov cez prestávky, v šatni, na obede, pri práci v skupine a pod.) a **odborný (akademický) jazyk** (porozumenie lexikálnej zásobe daného vyučovacieho predmetu, triedenie informácií, čítanie učebníc, vyplňovanie testov, písanie poznámok a pod.). Každý z týchto jazykov má svoje pravidlá a špecifiká. Komunikačný jazyk často vychádza z kontextu danej situácie a nie je tak jazykovo náročný. Žiaci – deti cudzincov sú takto schopní komunikovať v priebehu od šiestich do dvoch až troch rokov v závislosti od rozdielu medzi materinským (prvým) jazykom a slovenským jazykom. Omnoho dlhšie trvá osvojiť si odborný jazyk. V priemere je to päť až sedem rokov, niekedy až desať rokov, kým žiaci – deti cudzincov zvládnu odborný jazyk na takej úrovni ako ich spolužiaci.

Schopnosť čítať komplexnejšie texty, ktoré obsahujú (pre žiakov – deti cudzincov) neznáme kultúrne súvislosti a používajú odborný jazyk, a ktoré sú zároveň dôležité pre úspešnosť pri skúškach, trvá žiakom – deťom cudzincov veľmi dlho. Je to však práve používanie jazyka na akademickej úrovni, ktorú žiaci vyšších ročníkov základnej školy a strednej školy potrebujú zvládnuť. Učivo vyšších ročníkov vyžaduje pochopenie abstraktných pojmov, systémov a súvislostí, ktoré závisia od predchádzajúcich znalostí, jazykových spôsobilostí, gramotnosti a schopnosti vyjadriť zrozumiteľne svoje myšlienky.

Z tejto teórie teda vyplýva, že je podstatný rozdiel medzi jazykom komunikačným a jazykom odborným. Ten obsahuje odborné termíny a slovné spojenia, ktoré vyžadujú oveľa viac spôsobilostí a ich osvojenie trvá oveľa dlhšie. Zároveň nás táto teória upozorňuje na to, že ani žiaci, ktorí už vedú dobre komunikovať, nemusia mať osvojené akademické spôsobilosti. Ich prípadná školská neúspešnosť môže súvisieť s týmto faktom.

učenie sa jazyka – cieľavedomá a zámerná činnosť uskutočňujúca sa v umelo vytvorenom (obyčajne školskom) prostredí s využitím učebných pomôcok a formalizovaných učebných postupov s cieľom dosiahnuť určitú úroveň ovládania nejakého jazyka.